

Gezi ve Sosyoloji

Nesneyle Yüzleşmek, Nesneyi Kurmak

Derleyenler:
Vefa Saygın Öğütle & Emrah Göker

SCHOLAR AYRINTI

Gezi ve Sosyoloji

Nesneyle Yüzleşmek, Nesneyi Kurmak

Derleyenler: Vefa Saygın Ögütle & Emrah Göker

Ayrıntı: 772
ScholaAyrıntı Dizisi: 20

Gezi ve Sosyoloji
Nesneyle Yüzleşmek, Nesneyi Kurmak
Der. Vefa Saygın Öğütle & Emrah Göker

Son Okuma
Ceren Ataer

© Vefa Saygın Öğütle & Emrah Göker, 2014

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Ozan Köze/AFP/Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No.: 244
Topkapı/İstanbul Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: İstanbul, 2014
Baskı Adedi: 1000

ISBN 978-975-539-803-7
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI

Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cernat Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

ScholaAyrıntı Dizisi

Romantik Muamma
Besim F. Dellaloğlu

Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi
Editör: Mehmet Kanar

Medya Mahrem
Editör: Hüseyin Köse

Tıbbileştirilen Yaşam Bireyselleştiren Sağlık
Dr. Deniz Sezgin

Uç(ur)amayan Balon
Derleyen: Hayri Kozanoğlu

Nefret Söylemi
Derleyen: Prof. Dr. Yasemin İncoğlu

Marx ve Weber'de Doğu Toplamları
Lütfi Sunar

Benjaminia: Dil, Tarih ve Coğrafya
Besim F. Dellaloğlu

Ortak Benlik
Nörofelsefi Temellendirme
Tahir M. Ceylan

Kamusal Alan
Der. Éric Dacheux

İletişim Bilimlerinin Serüveni
Michel Bourse-Halime Yücel

Varlık Tutulması
Ahmet Bozkurt

Nesne Benliği
Psikofelsefi Bütünleştirme
Tahir M. Ceylan

İmgeden Yoruma
Halime Yücel

Bauman Sosyolojisi
Der. Zülküf Kara

Metodolojik Bireyciliğin Eleştirisi
Sosyal Bilimlerin Nesnesine Dair
Realist Bir Girişim
Vefa Saygın Ögütle

Hannah Arendt'te
"Radikal Kötülük" Problemi
Berrak Coşkun

Azınlıklar, Ötekiler ve Medya
Prof. Dr. Yasemin İncoğlu &
Dr. Savaş Çoban

Sosyologlar bölünmüşlerdir, bu bir vakıadır, fakat oldukça farklı iki ilkeye göre olur bu: Kolektif mirası temellük etmiş olanlar bu miras üzerine kavgalarında dahi aynadırlar –denildiği üzere, aynı dili konuşurlar– ve aralarında, doğrudan bu mirastan gelen problematiğin ve metodolojinin kurucu mantığı zemininde ihtilaf ederler. Fakat bu mirasçılar, bu mirastan mahrum olan ve bundan dolayı da sıklıkla medyanın talepleriyle uzlaşanlarla da başka bir tarzda ihtilaf halindedir (...) Sosyoloji kendini bir tür “kamu hizmeti” olarak görmekle matuftur. Fakat bu, “toplum”un veya toplumun sözcülüğüne soyunanların ve daha kötüsü topluma hükmedenlerin acil taleplerine cevap vermekle mükellef olduğu anlamına gelmez.

Pierre Bourdieu

İçindekiler

— Önsöz	9
<i>Vefa Saygın Ögütle & Emrah Göker</i>	
Birinci Bölüm	
Nesneyle Yüzleşmek: “Dövüş Sporı” Derken?	
Teşhisin Tedhişinden Çıkış: Gezi Eylemleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma İçin Öneriler.....	17
<i>Sinan T. Gülhan</i>	
Gezi’nin Sosyolojisi mi, Sosyolojinin Gezisi mi, Yoksa Ne?	80
<i>Sanem Güvenç-Salgırlı</i>	
Kahrolsun Bağzı Veriler.....	99
<i>Onur Yavuz</i>	
Sosyoloji Kavga Değil, Nefs-i Müdafaa Sporudur!	124
<i>Emrah Göker</i>	
Adına Layık Bir Sosyal Bilimin “Gezi” Gündemleri.....	137
<i>Vefa Saygın Ögütle</i>	

İkinci Bölüm
Nesneyi Kurmak: Çözümleme ve Dügümleme Satırları

Politik Şiddetin Kavranışına Dair Bir Soruşturma "Gezi Olayları" Weber'in "Devletin Meşru Şiddet Tekeli" Tezinin Tahrifatından Gayri İncelenebilir mi?	149
<i>Güney Çeğin & Ahmet Özcan</i>	
Bir Hapishane İsyanı Olarak Gezi Deneyimi.....	158
<i>Seçil Doğuç</i>	
Gezi Direnişi: Antikapitalist mi, Alter-Kapitalist mi?	170
<i>Cem Özatalay</i>	
Gezi Parkı Direnişi ve Orta Sınıf.....	186
<i>Meltem Karadağ</i>	
Gezi Direnişi ve Türkiye'de Toplumsal/Siyasal Tahayyül Ufkumuzun Açılması İçin Sosyolojik İzlekler	191
<i>Ayşe Durakbaşı</i>	
Gezi, Kürtler ve Kanaatlerin Kıyısındaki Kırılgan Politik Repertuarlar	203
<i>Şahin Sınır</i>	
Apolitikliğe Politik Bakmak.....	221
<i>Hasan Şen</i>	
Bir Kentin Özgünlüğü: Antakya'da Gezi Eylemleri.....	233
<i>Yücel Karadağ</i>	
"Gözlerimi Sütle Yıkadılar": İstanbul'da Yaşayan Yabancıların Mekâna Bağlılık Deneyimleri ve Gezi Parkı Toplumsal Hareketi.....	240
<i>Lisa Lenker</i>	
Kente Hak Mücadelesinde Sokağın İşgali, Sınıflar ve Gezi Parkı Direnişi.....	261
<i>Hatice Kurtuluş</i>	
Kentsel Dönüşüme Karşı Çıkmak: Kamusal Hatırlamak Üzerine Birkaç Not	276
<i>Cem Ergun</i>	
Muhafazakâr Dilin Gezi Parkı Söylemleri: Postmodern Çağda Ahlak Muharebelerine Giriş.....	292
<i>Yavuz Çobanoğlu</i>	
Taksim'de Kültür Üretimi	316
<i>Susan C. Pearce</i>	
"Gezi"nin Görsel Belleği Görüntülerle (Yeniden) Düşünmek.....	330
<i>Gamze Toksoy</i>	

Ayrıntı: 772
ScholaAyrıntı Dizisi: 20

Gezi ve Sosyoloji
Nesneyle Yüzleşmek, Nesneyi Kurmak
Der. Vefa Saygın Öğütle & Emrah Göker

Son Okuma
Ceren Ataer

© Vefa Saygın Öğütle & Emrah Göker, 2014

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Ozan Köze/AFP/Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Gökçe Alper

Dizgi
Esin Tapan Yetiş

Baskı
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok No.: 244
Topkapı/İstanbul Tel.: (0212) 612 31 85
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: İstanbul, 2014
Baskı Adedi: 1000

ISBN 978-975-539-803-7
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI

Basım Dağıtım Tic. San. ve Ltd. Şti.
Hobyar Mah. Cermal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

Politik Şiddetin Kavranışına Dair Bir Soruşturma
“Gezi Olayları” Weber’in
“Devletin Meşru Şiddet Tekeli”
Tezinin Tahrifatından Gayri İncelenebilir mi?
Güney Çeğin & Ahmet Özcan

*Hukuksal bir kurumda, şiddetin gizil mevcudiye-
tine dair bilinç yok olduğunda, kurum da çöker.*
Walter Benjamin

Girizgâh

Gezi olayları süresince hem Pierre Bourdieu’nün medya erbabı (*fast thinker*) adını verdiği televizyon kanallarının kadrolu kanaat üreticileri hem de gazete köşe yazarlarının üzerinde bir süreliğine Max Weber’in hayaleti dolaştı. “Uzmanlık” pazarlama konusunda epeyce mahir olan bu erbabın çoğunlukla sosyal bilimcilerden mürekkep olduğunu hatırd tutarsak, hayaletin bu bir hayli tahrif edilen Alman sosyolog olmasını da doğal karşılamamız gerekiyor tabii ki. Farklı disiplinlerden pek çok yazar-çi-

zer Gezi'de cereyan eden şiddet hadiselerini analiz ederken –ismi doğrudan az anılsa da– Weber'in "devletin meşru şiddet tekeli" tezine bolca gönderme yaptı. Üç haftalık süre zarfında kanaat üreticilerinin söylem düzeneklerine kazınmış olduğunu saptadığımız bu argümantasyon kabaca şu şekilde arz-ı endam etti: *Eğer devlet, egemenliğin sınırlarını çizen bir değişken ise kullandığı her türlü gücün meşruluğu son tahlilde tartışılmazdır; buna mukabil, söz konusu meşruluğa yönelmiş herhangi bir şiddet faaliyeti ise pek tabi gayri meşrudur ve dolayısıyla "gayri meşru şiddet" sadece toplumu haizdir.*

Bu ön kabul ekseninde Gezi olayını çözümlemeye soyunanlar *apriorik bir bilgi*likle Gezi'deki aktörlerin tasnifini ve olayların muhtevasını çoğu kez bu (tartışılmaya muhtaç) Weberci tezin gölgesinde tesis etti. Kimisi belirli bir konumdan meseleyi ahlaki idealizme nakşolan mefhumlar üzerinden değerlendirip, şiddet fenomeninin "*radikal bir 'yapı-kırıcı' olarak sosyal bilimlerin en bütüncül konularından birisi olduğu*"¹ gerçeğini ıskaladı. Kimisi de şiddeti hâkimiyet mekanizmalarından azade kılan bir gerekçelendirme düzeneğine mahkûm oldu. Birinci grup kendisini şiddetin kurucu bir edim olma potansiyelini masnetmeye dönük bir çabaya hasrederken, ikinci grup da şiddetin tali bir mesele olduğunu, dolayısıyla lanetlenmesi gerektiğini ileri sürdü.

Biz ise bu yazıda yarı-âlim tahlillerin saplanıp kaldığı Weberci argümantasyon tarzının Gezi ile ilişkilendirilip ilişkilendirilemeyeceğini tartışacağız ve Gezi'de *devlet cebri* ile *politik şiddet* ilişkiselliğinde cisimleşen şiddet hadiselerinin nasıl analiz edilebileceğine ilişkin birkaç hipotez sunacağız. Amacımız, şiddetin ortakduyusal algıda ne denli açıklık arz etse de, analitik düzeyde esnek ve belirsiz bir kavram olduğu gerçeğinden hareketle,² politik şiddeti –Türkiye'de örneğine sıklıkla rastladığımız– hegemonik jestlerin indirgemeciliğinden kurtarmaktır. Çünkü şiddet herhangi bir çatışmanın niceliksel düzeyi değil, kendi dinamikleri olan niteliksel bir biçimdir.³

1. Hamit Bozarslan, *Ortadoğu: Bir Şiddet Tarihi*, Çev. Ali Berkay, İletişim Yayınları, 2010, s. 11.

2. Charles Tilly, *From Mobilization to Revolution*, Reading, MA: Addison-Wesley, 1978, s. 173–180.

3. Rogers Brubaker ve David D. Laitin, "Ethnic and Nationalist Violence" *Annual Review of Sociology* 24 (1998): 426.

“Meşru Şiddet Tekeli” Tezinin İçerimi?

Max Weber’in düşüncesine göre modern devleti belirleyen temel özellik devletin ne yaptığı ya da somut örgütlenme biçimi değil, belirli bir bölgede meşru fiziksel şiddet kullanma tekelinin kendisi için mevcudiyetini başarıyla iddia etmesidir.

Sürekli işlemler yapan yaptırımcı bir siyasal örgüt, düzeninin uygulanmasında, idari personeli fizik güç ve şiddetin *meşru* kullanımı *tekeli* haklarını başarıyla elinde tuttukça, “devlet” olarak anılacaktır.⁴

Bu tezdten anlaşılması gereken iki önemli noktaya kani olmayan herhalde yoktur: Birincisi, devlet fenomeninin, toplumsal şiddet ilişkilerinin kurumsallaşmasının belli bir tezahürü olduğu. İkincisiyse, toplumsal failerin bir “sözleşme” aracılığıyla şiddeti, menfaatleri doğrultusunda hususi bir merciye devrettiklerine ilişkin Hobbesçu düşüncenin bir yeniden-inşası. Fakat bu tezin ekseriyetle şu şekilde kanıksandığı ortada: *Kural olarak devletin bizzatı kendisi zaten şiddet merciidir*. Yani devlet aygıtının “cebri pratikleri” çoğunlukla hukuksal bir form [meşru/yasal şiddet] çerçevesinde pratiğe geçirilir.

Susukunluk işte tam da bu noktada başlar. Çünkü mezkûr durumun iki çıktısı vardır: Bu formül ilk olarak özel mülkiyeti teminat altına almaya yönelik sınırlamalarla bir ittifak oluşturur ve ikinci olarak da bizzat devletin kendisi gayri meşru bir konuma eriştiğinde dahi devletin “*ebed-müddet*”liğinden sorgu sual olunmaz. *Hukuksal form* bir çelişkiye tekabül etmektedir: *hem devlet cebri-nin erişim sahasını sınırlamakta hem de bizzat kendisi şiddet üzerinde temellenmektedir*. Devlet pratiklerinin hukuksallığı, kendi zıddı olan gayri meşru şiddet uygulamasını hep yanında taşımaktadır. Yani temelde “devletin şiddet tekeli” tezi, toplumsal sömürü ve baskı koşullarının özel bir tarihsel biçimidir.⁵

İlişkinin İki Ucu: “Nesnel Şiddet/Devlet Cebri” versus “Öznel Şiddet/Politik Şiddet”

Dolayısıyla bu noktada soruşturmayı Charles Tilly’nin uyarısıyla sürdürebiliriz: *Devlet işin içine girdiği anda, kolektif şiddet çe-*

4. Max Weber, “Politics as a Vocation” *Max Weber: Essays in Sociology*, Çev. H. H. Gerth ve C. Wright Mills, Oxford University Press, 1946, s. 78.

5. Joachim Hirsch, *Materyalist Devlet Teorisi*, Çev. Levent Bakaç, Alan Yayıncılık, 2011, s. 28.

kişmeli siyasetin özel meselesi haline gelir. Sahnenin iki kadim aktörü ilişkinin iki ucunu teşkil eder: bir tarafta “devletin orduları, polis güçleri, milisleri, güvenlik görevlileri ve diğer zor uzmanları” bulunmaktadır, diğer yandaysa “yurttaşlar”. Devlet kurulduğu andan itibaren iktidarın ele geçirilmesi, “inandırıcı kılınması” ve yeniden üretilmesini sağlamak noktasında nesnel şiddeti devreye sokar ve kurucu mührün bu hiddetli damgası öznel şiddeti/politik şiddeti de beraberinde doğuracaktır. Öznel şiddet “el altındaki eylem biçimi yelpazesindeki daralma”ya getirilen bir cevap veya “stratejik bir tercih” ya da öznel olarak tek mevcut seçenek, bir kriz veya hâkimiyet durumuyla başa çıkılmasını sağlayacak tek çare olarak algılanan bir seçenek oluşturur.⁶

Judith Butler, bu şiddet biçimini [Benjamin’den ilhamla] “suç ortaklığı”ndan kurtulma girişimi olarak görür:

Hayatı devletle yapılmış yasal bir sözleşme sonucunda altına girilen bir suçtan kurtarma arzusu – şiddet karşıtı bir şiddete, hayatı yasayla yapılmış bir ölüm sözleşmesinden, yaşayan ruhu suçun katılaştırıcı kuvvetiyle ölmekten kurtarmaya çalışan bir şiddete yol açan bir arzu olurdu bu.⁷

Bu noktada politik şiddet arkasında, bedensel, zihinsel ve siyaseten mülksüzleştirilmiş olmanın tüm şiddetini yüklenebilen bir şiddet biçimi olarak karşımıza çıkar. Kuvvetli bir biçimde tarihsellik arz ettiğinden şiddete başvuran fail, devlet cebri ve karşı-şiddet sarkacıyla dolu bir tarihsel sürece kendisini eklemlemiş olur. Bu yüzden politik alanda, Benjamin’in iddia ettiği üzere soyut, ilkeli, *a priori* bir şiddetsizlik anlayışına yaslanmak boşa kürek çekmek manasına gelir:

İnsan sorunlarına dair her türlü tasavvur edilebilir çözüm, mevcudiyetin şimdiye kadarki tüm dünya-tarihsel koşullarının sınırlarından kurtulmak bir yana, şiddet ilkesel olarak toptan dışlandığı takdirde imkânsız kalır.⁸

Bu öznel şiddet biçiminin ilgasının “optimal çözümü”nü, cebirin kullanım hakkını devlete tanımakta bulan kişi, aslında sadece

6. Hamit Bozarslan, *Ortadoğu: Bir Şiddet Tarihi*, s. 22-23.

7. Judith Butler, “Critique, Coercion, and Sacred Life in Benjamin’s ‘Critique of Violence’” *Political Theologies* içinde, H. De Vries ve L. E. Sullivan (Der.), New York: Fordham University Press, 2006, s. 211.

8. Walter Benjamin, “Critique of Violence” M. Bullock ve M. W. Jennings (Der.), *Selected Writings*, Cilt 1, Cambridge MA: Harvard University Press, 1996, s. 247.

politik yaderkliğin savunusunu yapmakla kalmaz; daha kötüsü meş'um Schmittçi teze (istisna hali) sınırsızca kapı da aralamış olur. Bu sayede devlet, Althusser'in "devlet aygıtı" ile "devletin ideolojik aygıtları" adını verdiği mekanizmalar arasındaki ayrımı gereksiz kılan bir baskı aygıtına dönüşür ve hasmını kodifiye etmede elini bir hayli güçlendirmiş olur. İşte, hasım: *hukuku ve devleti birleştiren şiddet sarmalına kısa devre yaptıran her türden girişim*. Gezi'de bu hasmı niteleyen özellik ise *devletsel olmayan temsillerin direnişi* olarak tecessüm etmiştir. Şimdi merceği bütünüyle Gezi vakasına ve Gezi'de devlet cebri ile sivil şiddet arasındaki ilişkiselliğin somut görünümlerine çevirelim.

"E pluribus unum": Gezi'nin Şiddeti

"3-5 ağaçlık" bir meseleyi hükümetin şimdiye kadar karşılaştığı en genel kentsel direnişe dönüştüren, devletin eylemciler üzerinde uyguladığı ve aşırılığı konusunda hiçbir sakınma ve saklama ihtiyacı hissetmediği şiddeti oldu. Daha doğru bir ifadeyle, devletin kentsel dönüşüm projelerine direnen yerel muhalefete karşı rutinleşmiş bir refleksle uyguladığı cebir aygıtı (*coercive apparatus*), yükselen genel bir direnişi yıldırması gerekirken bizzat meşrulaştırdı. Gerçekten de Gezi olayları üzerine Konda'nın yaptığı ankete katılan Gezi eylemcilerinin %49,1'i polisin şiddetini gördüklerinde Gezi Parkı'na gelmeye karar verdiklerini söylemiştir.⁹

Hükümete karşı birikmiş toplumsal hoşnutsuzluğun Gezi olaylarına dönüşümüne yol açarak asli tetikleyici rolünü üstlenen söz konusu egemen baskı, süreç boyunca bu kez telaşlı bir aşırılıkla devreye sokuldu; hatta tüm sürecin nihayetini yine gaz grisine boyanmış Taksim Meydanı'ndan Gezi Parkı'na giren kolluk kuvvetleri getirdi. Cebir aygıtları ve teknolojilerinin Gezi sürecindeki kullanımı, direnişin toplumsal büyüklüğüyle doğru orantılıydı kuşkusuz. Hükümet için nihayetinde devletin cebir aygıtları, Gezi olaylarının bitirilmesi noktasında başarılı oldu ve bu başarı, hükümet tarafından "vandalizm" olarak nitelendirilen yalnızca Gezi'nin şiddetine karşı değil, "pasif direniş" olarak adlandırılan şiddetsizliğine karşı da elde edilmiş oldu.

9. Konda'nın araştırmasında ağaçların sökülmesi (%19) ve başbakanın açıklamaları (%14.2) polis şiddetinden sonraki iki ana tetikleyici olarak ortaya çıkmaktadır. (Bkz. "Gezi Parkı Araştırması" Konda, Haziran 2011, konda.com.tr).

Devletin eylemin daha ilk gününde devreye soktuğu cebir aygıtı karşısında Gezi direnişinin dayandığı temel mantık, kitlesel sivil itaatsizlikti. Nitekim devlet erkânının bütün uyarı ve tehditlerine ve olağanüstü polis şiddetine rağmen kitleler, devlet otoritesine itaatsizlik ederek Gezi Parkı'nı işgal ettiler.

Oysa bilindiği üzere, Mahatma Gandhi'nin Tuz Yasası'nı ihlal eden Tuz Yürüyüşü'nde, Rosa Parks ve Martin Luther King'in ırkçı toplu taşıma yasasını delen Montgomery Boykotu'nda ya da Tiananmen Meydanı'nda ilerleyen tankların karşısında tek başına duran Çinli eylemcinin imajında popüler ifadesini bulan sivil itaatsizlik eylemlerinin büyük çoğunluğu, şiddeti bir mücadele biçimi olarak reddederek, egemen gücün tekeline aldığı cebir aygıtlarını işlevsiz kılmayı amaçlar.¹⁰ "Pasif" direnişin devletin baskı araçlarını çalışmaz hale getirebilmesi için, peşinden koşulan davanın kamuoyu gözünde yaratıcı eylem biçimleriyle haklılığının kanıtlanması ve böylece, direnişin yükselen toplumsallığının korunması gerekir. Bu toplumsallaşma sürecinde, devlet şiddeti karşısında inadına takınılan şiddetsiz mücadele biçimi, içerik olarak haklılığı varsayılan davaya ek bir meşruiyet sağlar. İtaatsizlik kitleselleştikçe hedef alınan yasa(k), fiili olarak iflas eder; devlet iktidarı, toplumsal meşruiyetini, yani rıza (*consent*) boyutunu kaybeder ve en sonunda salt cebre (*coercion*) dayanan bir tiranlığa dönüşür. Bu imajın belirmesinden sonra devletin baskı araçlarının alaşağı edilmesi ve genellikle dört başı mamur bir devrimden çok, bir reform çağrısı yapan davanın kazanılması, bir an meselesine dönüşür.

Gerçekten de ironik bir mizah anlayışının temel karakteristiği olduğu Gezi'nin, yepyeni eylem biçim ve söylemleri, kitlesel sivil direnişin Türkiye tarihindeki en başarılı örnekleri olageldi. Devletin uyguladığı şiddet karşısında direktme, söz konusu eylem biçimlerinin ortak özelliği idi. Gaz ve suya karşı duran Kırmızılı ve Siyahlı kadın, TOMA'ların yürüdüğü İstiklal Caddesi'nde polise karşı gitar çalan adam, duran adam, polise kitap okuyan adam bu

10. Sivil itaatsizlik eylemlerinin şiddeti muhakkak dışlayıp dışlamadığı konusundaki teorik tartışma devam etmektedir. Bu anlamda, şiddeti kesin olarak reddeden Gandhi'nin Henry David Thoreau'nun adil olmayan yasalara itaat etmeme hakkı olarak tanımladığı *sivil itaatsizlik* (civil disobedience) yerine, *sivil direniş* (Satyagraha - civil resistance) kavramını tercih etmesi, sivil itaatsizlik tarihinin yekpare bir yapıdan uzak olduğunu göstermektedir. Söz konusu literatür için bkz. Kadir Can'dan ve Murat Bilgin, "Sivil İtaatsizlik" *Yasama Dergisi*, Sayı 19, 2011, s. 57-93.

yeni eylem tarzının kültleri oldu. Yine de, sivil itaatsizliğin şiddeti yadsıyan bu teorik varsayımına rağmen, Gezi pratiğini şekillendiren son tahlilde hem devletin cebir aygıtları hem de Gezi eylemliliğin ilk aşamasında kendiliğinden ortaya çıkan, sonrasında ise bilinçli bir şekilde yadsınan siyasal ve kolektif şiddeti oldu.

Hükümet, Gezicileri vandallıkla suçlarken eylemin liderliğini üstlenen Taksim Dayanışması, “*Bu Bir Sivil Direniş, Hiçbir Şeye Zarar Verme*” sloganıyla şiddeti reddettiğini açıklamıştı. Halbuki devletin seneler boyunca birkaç saatliğine bile olsa 1 Mayıs kutlamalarına açmaktan kışkırdığı Taksim Meydanı’nın tam on üç gün boyunca barikatlarla işgal altında kalmasını sağlayan, eylemliliğin ilk aşamasında kitlesel bir şekilde ortaya konan siyasal şiddetti. Polis Gezi Parkı’ndaki ilk eylemcilere 29 ve 30 Mayıs’ta gerçekleştirdiği saldırılardan sonra kitleselleşen direniş, kentin sokaklarını savaş alanına çevirmiş ve 2 Haziran’da polisin Taksim’i tamamen terk etmesiyle sonuçlanmıştı. Gezi Parkı’nın işgal edilmesine yönelik ortaya konan bu kitlesel irade, devletin cebir aygıtlarıyla çatışarak amacını gerçekleştirmişti. Böylece, söz konusu toplumsal şiddet, Türkiye tarihinde ilk kez, Taksim Meydanı’ndan devleti sil-di. Devletin cebir aygıtına karşı elde edilen bu somut kazanımdan sonra hükümet, geri adım atmaya başladı ve eylemciler ile üstü kapalı bir pazarlık süreci başlattı. Taksim Dayanışması’nın sunduğu dört temel talep kabul edilmese de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Gezi Parkı projesini plebisite götüreceğini açıklaması ve meselenin hallinde diyaloga başvurması, hükümet tarafından atılan geri adımlardı. Her ne kadar Taksim Dayanışması da Gezi Parkı içindeki çadırların sayısının azaltılacağını açıklayarak pazarlık sürecini ilerletmeye çabalasa da, gerek Gezi Parkı’ndaki kitleye gerekse birçoğu kendi ajandasını takip eden sol örgüte söz dinletmeyi başaramadı. Sonuçta, 15 Haziran’da devletin kolluk kuvvetleri, Taksim’e tekrar girdi. “Marjinal gruplar” olarak adlandırılarak “kötü çocuk” ilan edilen –Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP) başta olmak üzere– kimi sol örgütlerin ortaya koyduğu kısmi direnç, “iyi çocukların” Gezi Parkı’nda kalmasıyla kolayca bertaraf edildi. Gezi Parkı’na müdahale edilmeyeceğini açıklayan İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu, asıl meselenin Taksim Meydanı’nın geri alınması olduğunu biliyordu. Dahası, kolluk kuvvetleriyle çatışma deneyimine sahip sol örgüt üyelerinin ortaya koyduğu şiddet, bizzat Geziciler tarafından reddedilecek ve bu eylemciler, sivil polis

olmakla itham edilecekti. Sonuçta, AKM'yi on üç gün boyunca süsleyerek Taksim'i sürekli bir devrim havasına bürüten bayrak ve flamaların sökülerek yerlerine dev Türk bayrakları ve Atatürk posterleri asılmasıyla devlet, Taksim'e geri döndüğünü ilan ediyordu. Bundan sonra, Gezi Parkı'na sıkışan eylemcilerin gaz bombaları ve coplarla dışarı atılması kolluk kuvvetleri için yalnızca bir çocuk oynacağı olacaktı.

Gezi Parkı'nın devletin kolluk kuvvetleri eliyle boşaltılması, Gezi sürecini bitirmedi tabii ki. Tam tersine, farklı siyasal ve sosyal gruplar arasında bir empati, saygı ve dayanışma kültürünün gelişmesini sağlayan Gezi vakası, kentin başkaca parklarında oluşturulan ve doğrudan demokrasi ve özyönetimin yerel örneklerini oluşturan forumlarda yaşamaya devam etti ve halen ediyor. Bu anlamda Gezi süreci, yalnızca alışlageldik laik duruşu yadsıyan seküler bir siyasal tavrın mümkün ve gerekli olduğunu değil, aynı zamanda –apolitik olmakla suçlanagelmiş 90 kuşağının geleneksel parti siyasetini reddeden yaklaşımının katkısıyla birlikte– Türkiye siyasetinde yepyeni bir kitlesel demokratik kültür çağının başlangıcı olarak belirdi.¹¹

Elde edilen tüm bu demokratik kazanımlara rağmen, hükümet ve kolluk kuvvetleri ile gerek pazarlık gerekse mücadele noktasında yapılan hatalar, Gezi sürecinin bütün momentumunu kaybetmesine yol açtı. Bu hatalar arasında en hayati olan, Gezi sürecini başlatan ve Gezi Parkı'nın bir kamusal alan olarak özgürleşmesini sağlayan siyasal ve kolektif şiddetin belirleyiciliğinin Gezi'nin birincil aktörleri tarafından sürecin sonunda yadsınması veya şu ya da bu şekilde ortaya konamaması oldu. Oysa devletin yasa koruyucu (law-preserving) şiddeti karşısında Gezi'nin yasa yapan (law-making) şiddeti, tüm Gezi sürecinin bizatihi yaratıcısıydı.¹²

İster sivil itaatsizlik eylem biçiminin benimsenmesi isterse hükümetin vandalizm suçlamalarına atıfla toplumsal meşruiyet kaybı yaşanacağına düşünülmesi sonucu olsun, sürecin ilk başında

11. Gezi sürecinin ortaya koyduğu bu siyasal vaat üzerine bir analiz için bkz. Ahmet Özcan, "Killing the Lernaean Hydra: the core, crust and promise of Occupy Gezi" *Turkish Review* 3 (4) (Temmuz-Ağustos 2013): 396-400, <http://ahmetozcan.org/2013/08/03/killing-the-lernaean-hydra-the-core-crust-and-promise-of-occupy-gezi/>.

12. Örneğin, Çarşı grubunun süreç boyunca bu kadar öne çıkmasını sağlayan, polisle çatışma konusunda sahip olduğu deneyim ve cesaretti. Tam da bu nedenle, Gezi'nin kurucu şiddetini samimi bir şekilde temsil etmeyi başaran Çarşı'nın "Sık Bakalım..." tezahüratı, Gezi ruhunu yansıtan asıl slogan olarak ortaya çıktı.

ortaya konan söz konusu kolektif şiddet, sürecin nihayetinde ortaya konamadı ve devletin yasa koruyucu şiddeti, açık bir şekilde galip geldi ve kendi yasasını ülkeye tekrar kabul ettirdi. *Ezcümle şiddeti kim rasyonalize ettiyse maçı o kazandı.* Tıpkı 12 Eylül askeri müdahalesinden sonra halkın darbecilere gösterdiği rızada olduğu gibi, muzaffer şiddetin koruduğu ya da yeniden yarattığı yasanın meşruiyetini kendiliğinden sağladığı Gezi süreciyle bir kez daha anlaşılmış oldu. Bu anlamda, Walter Benjamin'in bütün hukuksal kurumların arkasında kurucu bir şiddet olduğunu ve bu şiddetin yaratıcı içkinliği unutulduğu an söz konusu kurumun iflas edeceği yönündeki analizi, Gezi hikâyesinin şifrelerini çözmek konusunda anahtar niteliktedir. Şiddet, yaşamın asli motorudur; çünkü yaşam, Friedrich Nietzsche'nin sözleriyle, *aslen ve en temel işlevlerinde yaralama, saldırı, sömürme, yıkma üzerinden işler ve düpedüz bu karakteri dışında hayal dahi edilemez.*¹³

Son olarak bu yazı vesilesiyle politik şiddet incelemeleri hakkındaki literatürden devşirdiğimiz önemli bir noktaya daha işaret ederek sözümüzü bitirelim. Politik şiddet pratiklerinin tahlili, "güvenlik merkezli yaklaşımların" cenderesinden kurtarılamadıkça, şiddet fenomeni onu meşrulaştıran söylemler düzeyine indirgenerek ele alınır (ki bu da araştırmacıyı şiddetin faillerini *şeytanlaştırma* veya *yüceltme* ikilemine hapsedebilir). Dolayısıyla politik şiddeti kavramak için behemehal şiddete kayan faillerin niteliğine, şiddet repertuarlarının inşa edildiği zaman ve mekâna ve en temelde de mevcut egemenlik ilişkilerine odaklanmak gerekir.

13. Friedrich Nietzsche, "Preface" Keith Ansell-Pearson (Der.), *On the Genealogy of Morality Essays I-II (Selections)*, Çev. Carol Diethe, Cambridge, 1994, s. 12.